

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Mård-Miettinen, Karita; Skinnari, Kristiina; Peltoniemi, Annika

Title: Vakiintunutta, mutta näkymätöntä – kaksikielinen toiminta Suomen kunnissa

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Kieliverkosto ja kirjoittajat, 2018

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Mård-Miettinen, K., Skinnari, K., & Peltoniemi, A. (2018). Vakiintunutta, mutta näkymätöntä – kaksikielinen toiminta Suomen kunnissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9(5).
<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2018/vakiintunutta-mutta-nakymatonta-kaksikielinen-toiminta-suomen-kunnissa>

Vakiintunutta, mutta näkymätöntä – kaksikielinen toiminta Suomen kunnissa

Jyväskylän yliopisto selvitti yhteistyössä Åbo Akademin kanssa kaksikielisen toiminnan tarjontaa Suomen kunnissa vuonna 2017 opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta. Selvitys tehtiin Webropol-kyselynä ja haastattelemalla kuntatoimijoita, ja sen tuloksia on raportoitu kahdessa raportissa, joista toinen käsittelee kotimaisten kielten kielikylpyä ja toinen muuta kaksikielistä varhaiskasvatusta ja opetusta. Artikkelissamme tarkastelemme selvityksen päätuloksia, jotka liittyvät toiminnan laajuuteen, hyötyihin ja haasteisiin sekä sen kehittämiseen.

Julkaistu: 12. syyskuuta 2018 | Kirjoittanut: Karita Mård-Miettinen, Kristiina Skinnari ja Annika Peltoniemi

Taustaa ja määritelmiä

Suomen päiväkodeissa ja kouluissa on tarjottu eri laajuisia ja eri tavoin toteutettua kaksikielistä toimintaa jo usean vuosikymmenen ajan. Uusimpien varhaiskasvatussuunnitelman ja esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan kaksikielisellä toiminnalla tarkoitetaan joko *kotimaisten kielten kielikylpyä* tai *muuta laajamittaista* tai *suppeampaa kaksikielistä/kielirikasteista varhaiskasvatusta/opetusta*. Kielikylvyssä osa toiminnasta järjestetään päiväkodin/koulun varsinaisella kielellä ja vähintään 50 % toisella kotimaisella kielellä tai saamen kielellä. Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä toiminnassa vähintään 25 % toiminnasta järjestetään kohdekielellä, kun taas suppeammassa kaksikielisessä toiminnassa alle 25 % toiminnasta tapahtuu kohdekielellä. (VASU 2016: 49–50; ESIOPS 2014: 40–41; POPS 2014: 91–92.)

Suomessa tarjottavasta kaksikielisestä toiminnasta käytettiin vuonna 2017 useita nimikkeitä, muun muassa kielisuihkus, kielirikasteinen opetus, CLIL, vieraskielinen opetus, kaksikielinen opetus, kielipainotteinen opetus, kielikylpy, kielipesä, varhennettu kieltenopetus, kielikasvatus ja ruotsin opetus. Nimikkeiden kirjo oli yhtä laaja myös vuoden 2011 selvityksen mukaan, ja se kielii edelleen hyvinkin paikallisista toteutuksista, jota käytetyillä nimikkeillä pyritään luonnehtimaan (ks. Kangasvieri, Miettinen, Palviainen, Saarinen & Ala-Vähälä 2012).

Selvityksen toteutus

Kaksikielisen toiminnan selvitys toteutettiin lähettämällä kaikkien Suomen kuntien (N = 311) varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen hallinnon virkamiesten täytettäväksi Webropol-kysely syksyllä 2017. Vastauksia saatiin 193 kunnasta (vastausprosentti 62,1 %), ja niiden perusteella valittiin lähempään tarkasteluun eri puolilta Suomea yhteensä seitsemän eri kokoista kuntaa, joissa tarjottiin joko kotimaisten kielten kielikylpyä, muuta laajamittaista kaksikielistä toimintaa tai suppeampaa kaksikielistä toimintaa tai useampaa näistä kaksikielisen toiminnan muodoista. Näissä tapauskunnissa haastateltiin virkamiehiä, päiväkodin johtajia, rehtoreita, opettajia, vanhempia ja oppilaita. Lisäksi selvitettiin puhelinhaastatteluilla ja asiantuntijakuulemisilla kaksikielisen opetuksen opettajankoulutusta. Selvityksestä laadittiin kaksi erillistä raporttia, joista toisessa käsitellään kotimaisten kielten kielikylvyn toteuttamista (Sjöberg, Mård-Miettinen, Peltoniemi & Skinnari 2018a ja 2018b)

ja toisessa muuta laajamittaista kaksikielistä toimintaa ja suppeampaa kaksikielistä toimintaa (Peltoniemi, Skinnari, Sjöberg & Mård-Miettinen 2018). Tässä artikkelissa tarkastellaan molempien raporttien tuloksia yhdessä.

Kaksikielisen toiminnan laajuus

Selvityksen perusteella kaksikielistä toimintaa oli Suomessa 56 kunnassa, mikä on 18 % kaikista kunnista. Tarjonta on siinä mielessä kattavaa, että näissä kunnissa asuu 77 % Suomen kaikista alle 15-vuotiaista asukkaista (SVT 2018). Kaksikielistä toimintaa oli selkeästi enemmän kaksi- kuin yksikielisissä kunnissa ja kunnissa, joiden enemmistökieli on suomi. Selvitys osoitti, että laajamittaisen kaksikielisen toiminnan tarjonta ei ole juurikaan laajentunut uusiin kuntiin vuoden 2011 jälkeen. Sen sijaan se on vakiintunut ja myös lisääntynyt paikallisesti kielikylpytoiminnan laajentamiseen tarkoitetun valtionavustuksen turvin, jota opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus ovat myöntäneet opetuksen järjestäjille vuosina 2015–2017. Uudet kunnat ovat laajamittaisen toiminnan sijaan käyttäneet valtionavustusta tarjotakseen suppeampaa kaksikielistä toimintaa, sillä sen tarjoaminen on selkeästi lisääntynyt Suomessa vuoden 2011 jälkeen. Maantieteellisesti kotimaisten kielten kielikylpyä tarjottiin lähinnä kaksikielisellä länsirannikolla ja muuta laajamittaista toimintaa suurimmissa kaupungeissa (ks. kartta 1). Suppeampi kaksikielinen toiminta oli maantieteellisesti laajemmalle levinnyttä, ja sitä tarjottiin myös pienemmillä paikkakunnilla.

Kartta 1. Kaksikielistä toimintaa tarjoavien kuntien maantieteellinen levinneisyys Suomessa 2017 (Peltoniemi ym. 2018; Sjöberg ym. 2018).

Kaksikielistä toimintaa tarjottiin usealla eri kielellä. Kuten jo edellisessä selvityksessä (Kangasvieri ym. 2012) todettiin, englanti oli selkeästi yleisin kaksikielisen toiminnan kohdekieli niin laajamittaisen kuin suppeamman kaksikielisen toiminnan osalta. Kuntien tulevaisuuden arvioinneissakin englannin kielen arveltiin lisääntyvän kaksikielisen toiminnan kohdekielenä. Kotimaisten kielten kielikylyssä taas yleisin kieli oli ruotsi, ja vain yksittäisissä kunnissa kielikylyä tarjottiin suomen tai saamen kielellä. Englannin jälkeen seuraavaksi eniten käytetty kohdekieli muussa kaksikielisessä toiminnassa kuin kielikylyssä oli ruotsi tai suomi (finska).

Kaksikielistä toimintaa tarjottiin myös ranskan, saksan, venäjän, espanjan, viron ja kiinan kielillä. Laajin kohdekielten valikoima oli suurissa kaupungeissa, vaikka erityisesti valtionavun turvin pienemmälläkin paikkakunnilla järjestettiin pienimuotoista kielirikasteista toimintaa, kuten kielisuihkuttelua eri kielillä. Kielirikasteista toimintaa oli erityisesti esiopetuksessa ja perusopetuksen alaluokilla.

Kaksikielisen toiminnan hyötyjä ja haasteita

Kaksikielinen toiminta oli tapauskuntahaastattelujen mukaan merkityksellistä niin toiminnan järjestäjien kuin siihen osallistuvien näkökulmasta. Kuntiin kaksikielinen toiminta toi kansainvälisyyttä sekä kouluihin värikkyttä ja monipuolisuutta. Yksilötasolla kaksikielinen toiminta vaikutti positiivisesti kohdekielen oppimiseen, ja lisääntyneen kielitaidon kautta esimerkiksi harrastusmahdollisuudet laajenivat. Joissakin kunnissa toiminnan koettiin vaikuttavan myös kieliaseenteisiin, kuten seuraavasta oppilaan puheenvuorosta käy ilmi: *“Det är liksom som om de sku ha blivi en mur emellan, att här e svenska, här e finska...men sen nu när vi börjar va tillsammans så e det som om man sku spräcka den där muren.”* (On niinku muuri olis tullu siihen väliin, että tässä on ruotsi, tässä on suomi...mutta sitten nyt kun aletaan olemaan yhdessä niin on niinkun muuri murtuisi.)

Kaksikielisen toiminnan järjestämisen esteinä mainittiin muun muassa resurssien puute, toiminnan kysynnän vaihtelu vuosittain ja useissa kunnissa pätevien opettajien puute. Opettajankoulutus ei tällä hetkellä vastaa näihin haasteisiin, sillä koko Suomessa on tarjolla vain muutamia kaksikieliseen varhaiskasvatukseen ja opetukseen suuntautuneita perustutkintovaiheen koulutusohjelmia, ja myös täydennyskoulutusta on tarjolla varsin rajoitetusti. Myös toiminnan jatkuvuudesta kannettiin monessa kunnassa huolta, mikä koski sekä toiminnan järjestämistä yleensä että jatkumolta koulutusasteelta toiselle. Muita haasteita olivat esimerkiksi pitkistä välimatkoista johtuvat koulukuljetukset sekä materiaalipula ja ajan puute.

Suosituksia ja kehittämisen kohteita

Kaksikielisen toiminnan kehittämiseksi on erityisen tärkeää turvata toiminnan jatkumot koulutuksen nivelvaiheissa. Tämä toteutuu eri toimijoiden suunnitelmallisella yhteistyöllä alkaen tavoitteiden asettelusta, opetussuunnitelmien laatimisesta ja yhteistyöhön tarvittavien puitteiden ja resurssien tarjoamisesta. Yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä tarvitaan myös toimivien verkostojen luomiseksi, hyvien käytänteiden jakamiseksi sekä opettajankoulutuksen järjestämiseksi. Valtakunnan tasoista kaksikielisen toiminnan koordinoitua tarvittaisiin tukemaan erityisesti pienten, hajallaan olevien toimijoiden työtä.

Tietoa jakamalla ja tukea antamalla voitaisiin myös parantaa kaksikielisen toiminnan saavutettavuutta ja sen kautta alueellista tasa-arvoa. Muun koulutuksellisen tasa-arvon

edistämiseksi kaksikielisessä toiminnassa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti maahanmuuttajataustaisten/monikielisten oppilaiden ja erityistä tukea tarvitsevien lasten pääsyyn osalliseksi toiminnasta, sillä selvitys osoitti näiden ryhmien usein jäävän toiminnan ulkopuolelle. Myös toiminnan tarjoaminen useammilla eri kielillä tukisi lasten ja yhteiskunnan monikielisyyttä ja monipuolistaisi omalta osaltaan kansallista kielivarantoa.

Vaikka kaksikielisen toiminnan kattavuus oli lisääntynyt edellisen selvityksen (Kangasvieri ym. 2012) jälkeen, toiminta oli edelleen melko näkymätöntä niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin. Osittain tähän saattaa vaikuttaa se, että toimintaa ei ole aina selkeästi esitelty ja määritelty paikallisissa opetussuunnitelmissa, eikä siitä aina kerrota sitä tarjoavien kuntien, päiväkotien tai koulujen verkkosivuilla. Valtakunnallista näkyvyyttä lisäksi toiminnan rekisteröiminen virallisiin koulutuksen tilastoihin, jolloin suunnan muutoksia kaksikielisen toiminnan tarjonnassa olisi helppo seurata. Samalla kaksikielinen toiminta tulisi näkyväksi osaksi kansallisen kielivarannon kehittämistä.

Kirjoittajista Karita Mård-Miettinen ja Kristiina Skinnari koordinoivat selvityksen laatimista ja vastasivat yhdessä projektitutkija Annika Peltoniemen kanssa sen raportoinnista. Raportointiin osallistui myös projektitutkija Sannina Sjöberg, ja työryhmään kuului lisäksi useita tutkimusavustajia sekä Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitoksen, Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen ja Åbo Akademin kasvatustieteiden ja hyvinvointialojen tiedekunnan asiantuntijoita.

Lähteet

ESIOPS = Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. [verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: https://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf [noudettu 23.8.2018]

Kangasvieri, T., E. Miettinen, H. Palviainen, T. Saarinen & T. Ala-Vähälä. 2012. Selvitys kotimaisten kielten kielikylpyopetuksen ja vieraskielisen opetuksen tilanteesta Suomessa : kuntatason tarkastelu. [verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/tutkimus/julkaisut/pdf-julkaisut/selvitys-kotimaisten-kielten-kielikylpyopetuksen-ja-vieraskielisen-opetuksen-tilanteesta-suomessa> [noudettu 23.8.2018]

Peltoniemi, A., K. Skinnari, S. Sjöberg & K. Mård-Miettinen 2018. Monella kielellä Suomen kunnissa 2017. Selvitys muun laajamittaisen ja suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen tilanteesta. [verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57577/978-951-39-7391-9.pdf?sequence=5&isAllowed=y> [noudettu 23.8.2018]

POPS = Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. [verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf [noudettu 23.8.2018]

Sjöberg, S., K. Mård-Miettinen, A. Peltoniemi & K. Skinnari 2018a. Kielikylpy Suomen kunnissa 2017. Selvitys kotimaisten kielten kielikylvyn tilanteesta varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa. [verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57575/978-951-39-7370-4.pdf?sequence=1> [noudettu 23.8.2018]

Sjöberg, S., K. Mård-Miettinen, A. Peltoniemi & K. Skinnari 2018b. Språkbud i Finlands kommuner 2017. Utredning om språkbud i de inhemska språken i småbarnspedagogik, förskoleundervisning och grundläggande utbildning. [verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/57571/978-951-39-7413-8.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [noudettu 23.8.2018]

SVT 2018. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html> [noudettu: 23.8.2018].

VASU = Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet. 2016. [verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf [noudettu 23.8.2018]